

nic neměl a marně sliboval, že pošle kartoun, jakmile dojde k Zambezi. Jeho pokusy byly neúspěšné.

Podářilo se mu alespoň v získat nosiče na cestu k Zambezi. Výpravu nyní doprovázelo jedenáct Matoků, které chtěl Holub využít pro přepravu kůží, které získá cestou. Kromě toho měli pomoci členům expedice při náporech zimnice, proti které Holub neměl léky. Záchvaty střídavě sužovaly všechny Evropany, nejsilněji se však projevovaly u Leeba a Rosy. U ní dokonce trvaly až osm hodin.

V Mo-Ponde také všichni získali obuv. Jednalo se o boty, které Holub rozdal nosičům před cestou na sever. Bylo je však třeba upravit a zhotovit z nich jakési sandály, protože nohy všech členů výpravy byly plné vředů.³²

Další dva týdny výprava postupovala k řece Čobe a do Gazunguly dorazila 23. srpna 1886. Holub později přirovnal příchod své zubožené výpravy k návratu francouzských vojáků z Ruska po porážce Napoleona r. 1812. *Vychrtlé a zmořené postavy naše, žlutošedá pleť obličejů, způsobená vlivem bahenní zimnice, místo oděvu na těle hadry, které sotva pokrývaly nahotu naši a hrozný stav bolavých nohou – vše to nehrubě se shodovalo s důstojností, jaké domorodci tito u ostatních Evropanů byli uvykli.*³³

V Gazungule se Holub dozvěděl, co následovalo po úniku jeho výpravy z Galulongy. Mrtvému Söllnerovi Mašukulumbové uřízli hlavu a zavěsili ji na strom k ostatním válečným „trofejím“. Při rabování tábora se dostali k nejrůznějším chemikáliím, lékům a také prostředkům pro preparaci zvířat. V domnění, že se jedná o kouzla, je mnoho Mašukulumbů požilo a otrávil se. Zavládlo mezi nimi přesvědčení, že všechny Holubovy věci jsou očarovány, a snažili se proto přes Mo-Panzu zbývající věci Holubovi vrátit. Avšak i náčelník Matoků se obával takové předměty přijmout a Mašukulumbů od sebe vyhnal. Tím byla zmařena poslední naděje na záchranu Holubových deníků.

Právě jejich ztrátu vnímal Holub nejcitelněji. *V těchto 32 dennících obsaženy byly poznámky a vysvětlivky k obsáhlým sbírkám a knihy tyto byly mi kromě družiny na výpravě nejlepšími přáteli. Do dne 2. srpna, kdy na nás učiněn zmíněný útok, obsahovaly na 2.000 stránek hustě popsaných a na 700 výkresů, vůbec veškerý vědecké výsledky této cesty...*³⁴

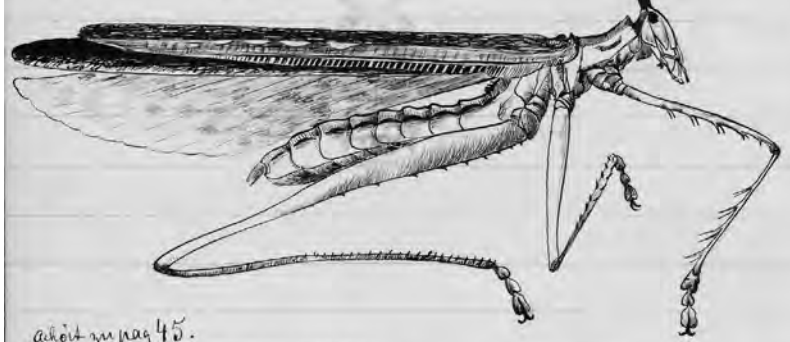
Holubovi se podařilo zachránit pouze patnáct z dvaatřiceti deníků a vědeckých zápisníků. Dnes si již těžko dokážeme představit, co v té době prožíval. Jen těžko také chápeme, že se vůbec odvážil vydat

Některé ze zachráněných deníků Dr. Emila Holuba.

90
 Ein d. obigen Arten 266 L. 1/2 85.

4/235. Inoköhren um Gbärsch. 1/85 schwarze.
 häufig.
 Grössein. Antennel gestreckt. Augen blaugrün.
 Flügel bräunlich oder gelblich.
 Unterseits. Spitze sehr gefaltet.

gehört zu pag 45.

3 d. obigen Arten 368.
 " 66/369 } L. 2085
 " 370-371. } des. aus dem Thales.

388 Ein d. obigen Arten
 Panda von Senkar 2. October
 in grosser Menge.

79 Ein d. obigen Arten Panda von Senkar Thal November 85
 häufig.

Paarmantel.
 7 groß. 1 klein.
 79/383-48
 385 8

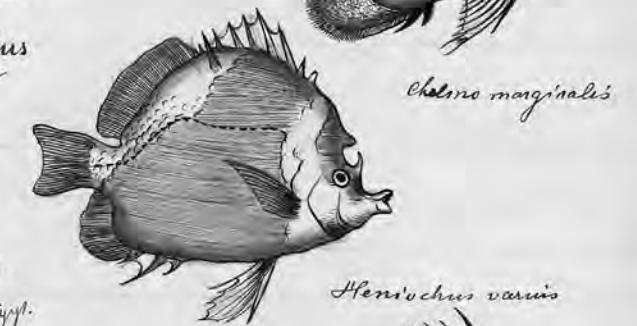
4/0

Chaetodon 70 L. Chaetodon ephippium 9
 Chelms.

Heniochus
 Holacanthus
 Praeoperculum mit
 einem Spitz. Dorn.
 1 Pf. 12-15 Stück.
 40 L. und darüber
 Inland.

Pomacanthus
 häufig um Gbärsch
 fast jeder in der
 Vorküstenzone
 8-10 oder 12-15
 Stück.

Scatophagus.
 25 Pf. 1 und 10-11
 Stück. 2 to 3 Stück.
 Von der Pf. 2 und 3 Stück.
 1 Stück. 1 Stück. häufig.

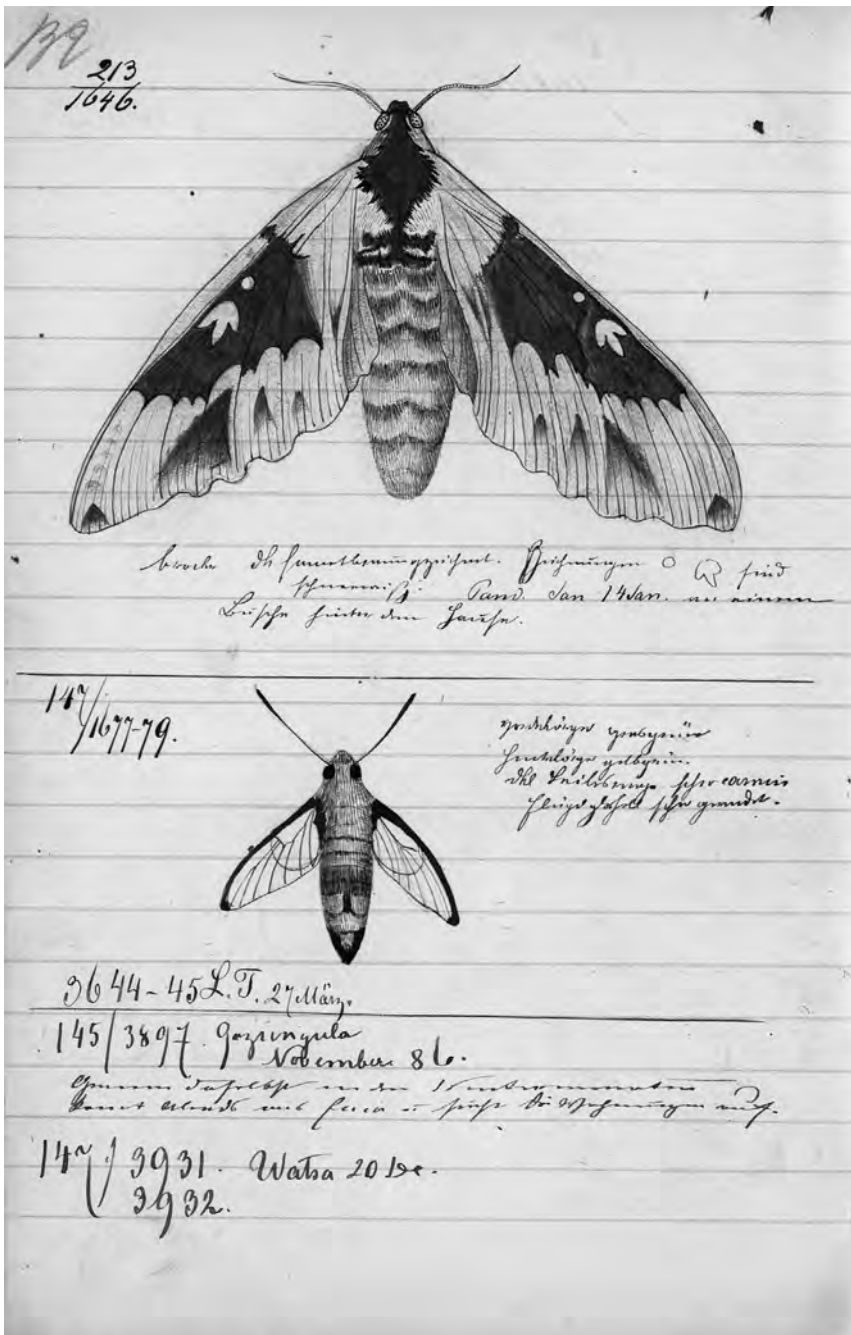

Ephippus. häufig
 häufig um Gbärsch.
 fast jeder in der
 Vorküstenzone.
 1 Pf. 1 und 9 Stück.
 1 Stück. häufig.
 1 Stück. häufig.

Drepana häufig um Gbärsch.
 Sphyrapnotus. häufig.
 Scapris in Aty richtus häufig um Gbärsch.
 Südamerika.
 Torotes. häufig.
 häufig um Gbärsch.
 häufig um Gbärsch.
 häufig um Gbärsch.

Muliva. Torotes puculator
 häufig um Gbärsch.
 häufig um Gbärsch.
 häufig um Gbärsch.
 häufig um Gbärsch.

zachraňovat své deníky a riskovat vlastní život. Pro něj však představovaly výsledek vědecké práce, které se systematicky věnoval po celou dobu své cesty. Tyto poznámky se měly stát podkladem pro pozdější vědecká pojednání.

Každý den se věnoval jejich pečlivému vedení. *Nedivte se, že jsem při potyčce před Galulongou k své choti volal: Jen denníky, jen když své denníky zachovám! Mne o můj život nejde! Když Holubovi jeho denníky uzmu – což má dále žít?! – Šlať ta zoufalá slova od srdce, s hrůzou jsem vyřkl, co jsem myslel.*³⁵ Pro úplnost dodejme, že všechny svazky, které se mu podařilo zachránit, jsou dnes uloženy v archivu Náprstkovy muzea, pouze jeden svazek uchovává archiv Přírodovědeckého muzea ve Vídni.

Ztroskotání Holubovy expedice u vesnice Galulongy bylo pro něj životní katastrofou a traumatem, které jej poznamenalo do konce života. Přišel zde o jednoho člena své výpravy, část sbírek, ale především podstatnou část své vědecké práce. Jeho cesta na sever od řeky Zambezi je do dnešní doby předmětem častých úvah. Mnoho badatelů se v minulosti pokoušelo ji zhodnotit a najít příčiny zkázy expedice, mnoho badatelů tato práce bezpochyby ještě čeká. Vždy se však bude jednat o pouhé dohady a spekulace, které více či méně musí vycházet z informací poskytnutých samotným Holubem.

Asi nejdále v hodnocení této části Holubova života postoupil Jiří Baum. Jeho interpretace cesty severně od Zambezi v sobě vzácně spojuje nejen velmi dobrou a hlubokou znalost Holubovy osobnosti, ale zároveň také náhled zkušeného cestovatele: *Potácel se z jednoho dobrodružství do druhého, a to bylo špatným znamením – dobrý cestovatel nemá dobrodružství, ta jsou vždy příznakem špatné organizace nebo chybného plánu. Snad to nebyla ani přílišná odvaha, jež mu bránila vrátit se, snad to byl spíše nedostatek odvahy smířit se s neúspěchem.*³⁶

Zmíněný neúspěch je však diskutabilní. Sám Holub události u Galulongy samozřejmě vnímal jako svou životní prohru. Není divu, vezmeme-li v úvahu dlouhodobé a obtížné přípravy a především ambiciózní plány, se kterými sem přijížděl. Na straně druhé však byl přece jen prvním Evropanem, který do těchto končin pronikl. Údaje, které o této části Afriky zaznamenal, jsou z tohoto období prakticky jediné, které máme k dispozici. Holub tedy představuje stěžejní autoritu pro dějiny této části Afriky v osmdesátých letech 19. století.